

Ladislav Bognar, Sanja Španja¹

ŠKOLOVANJE U MULTIETNIČKIM PODRUČJIMA ISTOČNE SLAVONIJE I BARANJE

Sažetak

Tekst analizira pisanje lokalnih medija o problemima školstva u multietničkim područjima istočne Slavonije i Baranje. Analizirano je pisanje «Glasa Slavonije» i «Vukovarskih novina». Većina tekstova odnosi se na organizacijske probleme škola i međunacionalne odnose. Često se piše i o nasilju u školama, a znatno manje o pozitivnim inicijativama i uspjesima, te problemima mladih. Struktura tekstova o školama govori s jedne strane o stanju i problemima koji postoje na terenu te procesima normalizacije koji se postupno događaju, a s druge strane govori o samim novinama koliko su one usmjerene na rekonstrukciju društva u poratnim uvjetima, a koliko su i same u funkciji poticanja sukoba i netolerancije. Analizirani listovi na ovom planu ne mogu dobiti pozitivnu ocjenu. Stanje bi trebalo mijenjati tako da se ljudi koji rade u novinarstvu bolje educiraju za praćenje ove složene problematike, ali i da se ljudi u školama bolje otvore prema medijima i javnosti.

Ključne riječi: Multietnička područja, mediji, školstvo, manjine, rekonstrukcija društva, uspostava povjerenja.

Područje istočne Slavonije i Baranje bilo je okupirano sve do 1998. kada je došlo do mirne reintegracije. U tom razdoblju velika većina nesrpskog stanovništva je bila prognana s tih područja, a njihove kuće i imanja uništena i opljačkana. U istočnoj Slavoniji mnoga sela su bila potpuno porušena. Svakako najtežu sudbinu doživio je grad Vukovar koji je od strane tzv. JNA sustavno razaran nekoliko mjeseci 1991. godine i još i danas stoji kao grad ruševina koji se vrlo sporo, ali ipak, obnavlja. Ono što se ne vidi to su poremećeni međuetnički odnosi. To je višenacionalan kraj kao što je slučaj sa svim pograničnim područjima u bilo kojoj europskoj zemlji. Tu oduvijek žive pored Hrvata i Srbi, i Mađari, Slovaci, Rusini, Romi, Bošnjaci. Posebnost je da na seoskim područjima imamo gotovo etnički čista naselja ili čak područja. Tako se u Baranji hrvatska sela pretežno nalaze u sjevernom dijelu Baranje, srpska u zapadnom, a mađarska u istočnom dijelu. U većim naseljima i gradovima, koji su kasnije nastajali, stanovništvo je izmiješano, a posebno se to odnosi na grad Vukovar. Budući da su za vrijeme okupacije sustavno radilo na stvaranju etnički čistog srpskog područja posebno su

¹ Dr. sc. Ladislav Bognar je redovni profesor na Filozofskom fakultetu u Osijeku
Sanja Španja je student poslijediplomskog studija na Pravnom fakultetu u Zagrebu

poremećeni odnosi između Srba i većine nesrpskog stanovništva. Ti poremećeni odnosi posebno se prelamaju preko problema školovanja.

Ovo područje je i multireligijsko. Pored katoličke i pravoslavne religije tu susrećemo nekoliko protestantskih orijentacija, te islamsku vjeroispovijest. Vjeroispovijesti se ne poklapaju s etničkom pripadnošću. Iako su protestantske zajednice vezane za mađarsku i slovačku manjinu ipak među njima ima i Hrvata i Srba, a u posljednje vrijeme i Roma. Uvođenje vjeronauka u škole i ovdje je otvorilo niz neriješenih pitanja jer svima nisu date jednake mogućnosti ostvarenja ovog prava.

U Baranji tradicionalno postoje mađarske škole, a u pojedinim školama istočne Slavonije njeguje se manjinski jezik i kultura Slovaka i Rusina. Školovanje Roma je godinama bilo zapostavljeno i romska djeca najčešće nisu završavala školu. To se u posljednje vrijeme mijenja. Postoji nekoliko projekata koje realiziraju nevladine organizacije kojima se potiče unapređivanje socijalne uključenosti Roma u sredine u kojima žive posebno u Baranji. Do rata nisu postojale posebne srpske škole nego su hrvatska i srpska djeca išla u iste škole. Za vrijeme okupacije sve su škole bile srpske i preko njih se naglašeno širila velikosrpska ideja. Poslije integracije srpska zajednica se odlučila za posebna odjeljenja na srpskom jeziku što im je i omogućeno.

Ipak, školovanje na ovim područjima je opterećeno nizom problema i neriješenih pitanja. Službeni predstavnici srpske manjine smatraju da su izloženi pritisku odnarođivanja jer se sve što je srpsko smatra neprijateljskim. Kod nesrpskog stanovništva postoji negativan stav prema srpskim odjeljenjima jer u njima vide nastavak velikosrpske politike koja je imala tragične posljedice. Mnogi u tim podjelama na hrvatska i srpska odjeljenja ili škole vide nastavak hrvatsko-srpskog sukoba i pripremanje djece za neke nove ratove. Dio roditelja nerado svoju djecu daje u srpske škole bojeći se da će im djeca imati problema pri nastavku školovanja. Roditelji iz miješanih brakova su nezadovoljni što se moraju opredijeliti za hrvatsku ili srpsku stranu, što remeti i obiteljske odnose. Prenaglašavanje problema hrvatsko-srpskih odnosa baca u sjenu probleme školovanja djece ostalih manjina u višenacionalnim sredinama jer se oni u takvoj konstelaciji odnosa i ne postavljaju na dnevni red. Sve su češće primjedbe da sadašnji način školovanja ne priprema za zajednički život u multietničkim i multireligijskim sredinama nego za život u odvojenim etničkim zajednicama.

Pregled dosadašnjih istraživanja

Analizom hrvatskih osnovnoškolskih čitanki utvrđeno je da tzv. „skriveni kurikulum“ pokazuje veliki stupanj ideologizacije škole i zagovaranje ideja iz 19 stoljeća, a nedovoljno se razvija kritički odnos prema stvarnosti i stvaralaštvo mladih. Zagovara se desna politička orijentacija, teorija krvi i tla, ugroženosti vlastitog naroda od drugih naroda, a posebno susjednih, okrenutost prošlosti, zagovaraju se patrijarhalne vrijednosti koje se posebno ogledaju u položaju žene u društvu.²

Istraživanje «*Problemi mladih Slavonije i Baranje*» koje je provedeno na Filozofskom fakultetu u Osijeku pokazalo je veliko nezadovoljstvo školom. Mladi su nezadovoljni programima, odnosom nastavnik - učenik, te sustavom ocjenjivanja. Vrijednosna orijentacija mladih istočne Slavonije i Baranje pokazuje relativnu stabilnost. Duboke društvene promjene i traumatska zbivanja očito nisu imali tako snažan utjecaj kako se to obično očekuje. Isto tako se može uočiti dosta značajan vrijednosni otklon mladih od službeno promoviranog sustava vrijednosti koji se nameće putem školske edukacije i dominantnih društvenih grupa. Ono što budi optimizam je činjenica da nacionalistička i ratno-huškačka orijentacija ima sve više oponenta među mladima, a shvaćanje potrebe za dijalogom i zajedničkim životom s pripadnicima različitih nacionalnosti i vjeroispovijesti sve je prisutnije.³

U istraživanju koje je proveo Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, „*Stavovi o školovanju u Vukovaru*“ predmet istraživanja bili su stavovi učenika, učitelja i roditelja o problemima školovanja u Vukovaru. Dobiveni podaci istraživanja upućuju na zaključak da djeca u nastavi na oba jezika najmanje podržavaju zajedničko školovanje, ali i socijalnu integraciju izvan škole.⁴

Cilj i zadaci istraživanja

Istraživanje ima za cilj znanstveno praćenje i evaluaciju procesa promjena u sustavu školovanja u multietničkim sredinama, kroz zastupljenost, učestalost, te način izvješćivanja u lokalnim i regionalnim tiskovnim medijima. Istraživanjem smo registrirali osnovne činitelje koji utječu na promjene, otpore koji se javljaju i načine prevladavanja, te dinamiku promjena prezentiranih u javnim glasilima. Istraživanje je primijenjeno na probleme školovanja u

² Bognar L. (2004.) Analiza tekstova u osnovnoškolskim čitankama, Metodčki ogledi, Vol 11, No 1, Zagreb, str. 9-27.

³ Bognar,L./Hugo,M./Jerkelund,C./Munjiza,E./Peko,A./Vodopija,I. (2004.) Problemi mladih Slavonije i Baranje, Filozofski fakultet, Osijek

⁴ D. Ajduković(2003.) Socijalna rekonstrukcija zajednice, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb

istočnoj Slavoniji s posebnim osvrtom na Vukovar i Baranju. To je multietnička sredina koja je prošla razdoblje okupacije i ratnog stradanja te teških oblika nasilja kao posljedica nacionalne i vjerske netolerancije.

Pretpostavka je da će proces demokratizacije i stvaranja civilnog društva postepeno dovesti do promjena u školstvu. Važan dio u procesu demokratizacije predstavlja i prezentacija problema u javnim glasilima (lokalnim i dnevnim listovima).

Istraživačka pitanja:

- Kako se u javnim glasilima piše o problemu školovanja u multietničkim sredinama?
- Koja se slika o školovanju djece kreira u javnosti?
- Koja školska tematika je zastupljena u medijima?
- Piše li se o školama u pozitivnom ili negativnom kontekstu?

Teorijsko značenje istraživanja ogleda se u shvaćanju procesa promjena u školstvu u relaciji s utjecajem medija na proces društvenih promjena.

Metodologija

Istraživanje se zasniva na kvalitativnom pristupu. Takav tip istraživanja počiva na dijalogu između istraživača i vlastitog predmeta proučavanja slijedeći trostruki cilj:

1. studiranje društvenih, političkih, etničkih, kulturalnih i spolnih utjecaja na izučavanu situaciju;
2. uklanjanje ne-znanja i pogrešnih uvjerenja;
3. pokretanje akcije za preobrazbu postojećih struktura.

Jedna od prednosti kvalitativne metodologije je početno upoznavanje s problemom, njegovo produbljivanje ili nastojanje da se na ranije ispitano područje baci novo svjetlo, kao i približavanje izučavane pojave vlastitom iskustvu i stjecanju dubljeg razumijevanja. Kvalitativna istraživanja uvijek proučavaju subjekte u svom povijesnom i socijalnom kontekstu, nastojeći razumjeti i interpretirati smisao ili značenje njihovih radnji, doživljaja i svakodnevnih iskustava što i pristaje načinima istraživanja u području društvenih znanosti (Halmi, 2005).

Analizirali smo pisanje medija o ovoj problematici i to «Vukovarskih novina» od 1997. do danas te pisanje «Glasa Slavonije» od 2003. do danas. «Vukovarske novine» su lokalni list koji izlazi dva puta mjesečno, a «Glas Slavonije» je regionalni dnevni list.

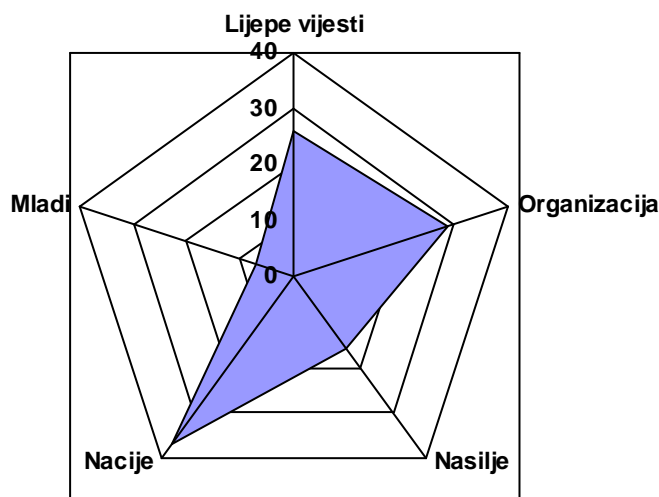
Sve tekstove podijelili smo u pet kategorija:

1. Međunacionalni odnosi
2. Nasilje u školama
3. Inicijative i postignuća (lijepo vijesti)
4. Organizacijski problemi
5. Problemi mladih

U radu je korištena metoda analize dokumentacije tako da je svaki tekst uzet kao jedinica analize.

Rezultati i interpretacija

U promatranom razdoblju pronašli smo ukupno 115 tekstova koji govore o problemima školstva u istočnoj Slavoniji i Baranji. Većina tekstova se odnosi na međunacionalne odnose što samo govori kako se intenzivno još uvijek svježije ratne traume odražavaju na područje školstva. Zatim veliki dio tekstova govori o organizacijskim problemima rada škola od onih materijalnih i organizacijskih do problema učeničkih izostanaka i interesa za pojedina zanimanja. Može biti malo iznenađenje da lijepe vijesti o raznim inicijativama i postignućima u školama također imaju svoje mjesto u promatranim medijima. To su tekstovi o obnavljanju i opremanju školskih objekata, o rezultatima koje postižu učenici, ali i o vrijednim inicijativama koje se pokreću u pojedinim školama. Nasilja u školama očito ima prema količini tekstova koji se bave ovom problematikom, ali ono ipak nije najvažnija tema. Našli smo i nekoliko tekstova koji govore o problemima mladih.



Slika 1: Struktura analiziranih tekstova

Većina naslova u analiziranim novinama odnosi se na kategoriju **međunacionalni odnosi**. U godinama mirne reintegracije na tom području je bilo mnogo vrlo složenih problema upravo u sferi školstva. Tako «Vukovarske novine» 9. rujna 1998. pišu:

Prema podacima Županijskog ureda za prosvjetu Vukovarsko-srijemske županije, u prve razrede osnovnih škola u školskoj godini 98./99. u hrvatskom Podunavlju ukupno je upisano 435 učenika što je za 56 učenika manje nego u prošloj godini. Od toga broja u hrvatske odjele upisalo se 162 djece. U četiri osnovne škole u gradu Vukovaru u ovu školsku godinu u prvi razred upisano je 157 učenika, od čega u hrvatske odjele 35. Prema podacima iz prošle godine u Vukovaru je u prvi razred upisano 217 učenika.

Iz podataka je vidljivo kako je još neujednačena nacionalna struktura učenika jer se hrvatski prognanici tek počinju vraćati, ali se i ukupan broj djece smanjuje jer dio srpskog stanovništva napušta to područje. O stanju napetosti i netrpeljivosti govori i sljedeći tekst iz istih novina:

Konačno, Vukovar izaziva pozornost i zbog ispolitiziranih srpskih roditelja osnovaca i srednjoškolaca koji nikako da shvate gdje žive i kakvu budućnost nameću vlastitoj djeci, koja će u okruženju, morati promišljati život u državi koju su odabrali. Tražeći na takav način rješenja u demokratskom društvu, oni ponovo uz ostalo, stavljaju na kušnju hrvatske prognanike koji, zajedno sa svojom vladom i institucijama, još uvijek strpljivo čekaju svoj istinski povratak, pitajući svoju savjest do koje se mjere uopće može popuštati da bi se u Vukovaru živjelo slobodno, dobro i demokratski. Jer što bi se dogodilo da i hrvatska strana, posebno prognanici, progovore „srpskim običajima“ poimanja prava, prosvjeda i savjesti, ne zaboravljajući, niti u jednoj okolnosti, zločin, oprost i kajanje, da bi proces istinski započeo živjeti.

OPĆI PROBLEMI	ODVOJENO ILI ZAJEDNO	IMENA ŠKOLA	INCIDENTI	POVIJEST
Pravo na školovanje i udžbenike	Zajedno hrvatska, rusinska i ukrajinska djeca	Još se uvijek ne znaju imena škola	Naličje Vukovarskih svečanosti	Događaji iz Domovinskog rata samo na 8 str
I školsko zvono početak povratka	Slažemo se što smo odvojeni, ali trebalo bi probati biti zajedno	Županija odgovornost prebacuje na školske odbore	Nastavnica ipak ide u prijevremenu mirovinu	Posebna povijest neće u škole Podunavlja
Uz početak školske godine	Učenici srpske nacionalne	Škole predlažu – Grad odlučuje	Hrvatska obilježja, trn u oku	Istekao moratorij na učenje novije povijesti –

<p>svoje mjesto</p> <p>Obnovljena VI. Osnovna škola u Borovu naselju zjapi prazna, dok su njeni učenici u objektu V. osnovne škole</p> <p>U baranjskim školama sve je više Roma</p> <p>Neki učenici na nastavi, neki kod kuće</p>	<p>manjine dobit će svoje škole</p> <p>Srpski lideri ustrajavaju na školama za nacionalne manjine</p> <p>Nema razloga za medijsku pompu niti za zabrinutost roditelja oko škola za nacionalne manjine</p> <p>Škole trebaju ostati jedinstvene, izdvajanje vodi ka getoizaciji</p> <p>Srpske škole neka izgradi Jugoslavija</p>	<p>OŠ Beli Manastir dobila Tuđmanovo ime</p> <p>Druga srednja postaje Tehnička škola <i>Nikola Tesla</i></p>	<p>U V. osnovnoj školi stanje normalno</p> <p>Lažnom potvrdom Obrad ponovo postao ravnatelj!</p> <p>Inspekcija zabranila rad ravnatelju Obradu!</p> <p>Mirosavljević nije kriv što mu je izdana lažna potvrda?!</p> <p>Za lažnu potvrdu netko mora odgovarati</p> <p>Ravnatelju vukovarske srednje škole zabrana rada zbog krivotvorene potvrde</p> <p>Svetog Savu moraju slaviti mali Hrvati?!</p> <p>Ne srbujem i sve radim po zakonu!</p> <p>Daljski učenici danas u školi</p> <p><i>Srbija</i> na trafostanici</p> <p>Hrvatski učitelji traže mjesto u Školskom odboru</p> <p>Osnovci 4. vukovarske škole vratili se na nastavu</p>	<p>nastavnici zbunjeni</p>
-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	--------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	----------------------------

Tablica 1: Struktura tekstova o međunacionalnim odnosima

U školama na ovom području ima i dosta **nasilja** pa je i ono česta tema medijskih napisa (tablica 2). Govori se o incidentima u školama. Tako pod naslovima “Tražimo sigurnost za našu djecu”, i „Hrvatska obilježja – trn u oku“ čitamo:

U Petoj osnovnoj školi u Borovu naselju dogodio se incident učenika srpske nacionalnosti. Učenik VIII. razreda ušao je u učionicu učenika II. razreda, vrijeđao, pljuvao po hrvatskom grbu, nazivajući ih ustašama. Uništena su dva grba Republike Hrvatske – ubrzo nakon incidenta u Petoj osnovnoj školi, ponovni incident.

Iako se stanje postupno, ali sigurno, normalizira u medijima čitamo da se sukobi nastavljaju kroz sve ovo vrijeme. Kad se djeca potuku, kad neko dijete maltretira ostale, tome se uvijek pridaje nacionalni predznak. Izgleda da mediji upravo vape za ovakvim događajima jer se oni onda prenose u nastavcima. Ovdje ćemo analizirati jedan takav slučaj.

U «Glasu Slavonije čitamo naslov «Jedan učenik terorizira cijelu školu». U tekstu piše: *U početku smo svi mislili kako je riječ samo o dječjim tučnjavama, ali kada su počeli napadi noževima, mačetama i prijetnje oružjem i bombama, odlučili smo se umiješati – rekao nam je jedan od roditelja koji već duže vrijeme, kao i ostali, prati svoju djecu u školu.* Govori se i o napadima na ravnatelja i nastavnike, ali ravnatelj demantira napade na njega i nastavnike, osim jednog slučaja, napominjući kako se većina stvari događa izvan škole.

«*Josip nikada nije napao bez razloga!*» odgovaraju u narednom broju roditelji. U tekstu piše: *Naime, Horvatovi su uvjereni kako razlog mržnje mještana prema njima i njihovim sinovima Matiji (9), Josipu (14) i Tomislavu (21) leži u činjenici da su oni za vrijeme Domovinskog rata ostali u Čemincu.*

- Tijekom rata bili smo «ustaše», a sada smo «četnici». Od 1998. godine više su nas puta vrijeđali i napadali, zbog čega smo u nekoliko navrata zvali i policiju – istaknula je Vesna.

Održan je i sastanak u Općini Čeminac, na kojem su nazočni bili predstavnici Policijske postaje Beli Manastir, Centra za socijalnu skrb, Osnovne škole «Čeminac», roditelja učenika spomenute škole i općinski čelnici, učeničko-roditeljska kriza koja je posljednjih dana potresala Čeminac i ostala općinska naselja, čini se, privedena je kraju.

Djeca	Nastavnici	Roditelji	Škole
Jedan učenik terorizira cijelu školu	Učitelji niječu pojavu nasilja među djecom	Tražimo sigurnost za našu djecu	Naličje Vukovarskih svečanosti
Tukle mlađe od sebe - iz objijesti?!	Učiteljica učenike naziva glupanima i svinjama!?	Većina roditelja za testiranje djece na drogu	Ovih dana u vukovarskom školstvu incident protiv suživota
Tri razbijene glave u hrvatsko-srpskoj tučnjavi	Ravnatelj škole poriče zlostavljanje romskog učenika	Josip nikada nije napao bez razloga!	Djeca u Podunavlju moraju se učiti toleranciji
Srpska djeca napala hrvatsku u školskom dvorištu!		Roditelji miruju do 19. travnja	
Srednjoškolac pretučen u školskom autobusu		Pijani roditelj napao zamjenika ravnatelja	

Tablica 2: Struktura tekstova o nasilju

Proizvođenje slučajeva u kojima pojedini nastavnici srpske nacionalnosti bivaju predmetom obrade posebna je specijalnost «Glasa Slavonije». U promatranom trogodišnjem razdoblju imamo najmanje jedan takav slučaj godišnje.

Najprije imamo pobunu roditelja hrvatskih odjeljenja protiv nastavnice prirode i biologije Ljeposave Grubor, koja je do tada bila jedan od darđanskih nastavnika s nepunim radnim obvezama. *Nećemo dopustiti da našoj djeci predaje osoba koja se 1998. godine izjašnjava kako djeci Hrvata neće predavati – uzvikivali su roditelji.* Naslov teksta «Nastavnica ipak ide u prijevremenu mirovinu» govori kako je slučaj završen.

Slično je događanje roditelja u Dalju samo se tu radilo o dvije nastavnice. *Nismo mogli prihvatiti da našoj djeci predaju oni koji su nas otjerali u progonstvo. Djeca će sutra u školu, ali time problem nije riješen. Rečeno nam je da je ovo odluka koja se odnosi samo na ovu školsku godinu pa nam se isti problem može dogoditi već za godinu dana. Naš je drugi zahtjev bio da se učenici hrvatske i srpske nacionalnosti u Osnovnoj školi Dalj podijele u dvije smjene i ne miješaju, no nije nam udovoljeno.*

U Vukovaru imamo pobunu učitelja i roditelja Hrvata u IV. Osnovnoj školi jer ravnateljica *«sili svoje srpstvo i vodi politiku koja nema uporište u Srbima koji žive u Vukovaru».* Do ravnateljice Ljiljane Rašić jučer nismo uspjeli doći kako bismo čuli i njezinu stranu priče, iako smo je tražili u školi te ostavili brojeve telefona sa zamolbom da nam se

javi – piše «Glas Slavonije». Ali ravnateljica se javlja u jednom od narednih brojeva i tvrdi: Ne srbujem i sve radim po zakonu!

Ipak, nezadovoljni načinom na koji je konstituiran Školski odbor Četvrte osnovne škole Vukovar i ponovnim izborom Ljiljane Rašić za ravnateljicu te škole, učitelji i roditelji učenika koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku jučer su djecu vratili kući, istaknuvši kako učenike od trećeg do šestog razreda neće slati na nastavu dok se problem konstituiranja Školskog odbora ne riješi i ne raspiše novi natječaj za ravnatelja.

«Glas Slavonije» se najduže bavio slučajem ravnatelja I. srednje škole Vukovar Obradom Miroslavićem. Pod naslovom «*Lažnom potvrdom Obrad ponovo postao ravnatelj!*» objašnjava se čitateljima kako je za izbor priložio potvrdu o nekažnjavanju, a protiv njega se u to vrijeme vodio postupak jer je jedna nastavnica podnijela prijavu zbog povrede prava na rad. U nekoliko nastavaka se raspravlja o lažnoj potvrdi, o lošem radu suda. Osječka inspekcija nakon ove medijske hajke suspendira ravnatelja, ali on se žalio Ministarstvu. Nakon svega Ministarstvo je žalbu odbilo i Obrad je smijenjen. Iz tekstova je jasno da on ni nije bio kažnjavan pa potvrda o nekažnjavanju i nije bila lažna, a prijava nastavnice, kako piše u posljednjem tekstu, je nakon nekog vremena odbačena kao neosnovana. Ako je sve tako kako piše postavlja se pitanje – Zašto je čovjek smijenjen?!

Model školovanja za srpsku nacionalnu manjinu pokazao se problematičnim u Vukovaru. Riješen je tako da u školama postoje odjeljenja na hrvatskom i odjeljenja na srpskom jeziku. «Vukovarske novine» se kroz promatrano razdoblje sustavno bave ovom problematikom, a najintenzivnija rasprava bila je 2002. godine. Pod naslovom «*Srpski lideri ustrajavaju na školama za nacionalne manjine*» piše:

Jovan Ajduković čelni čovjek ZVO-a navodi kako pripadnici nacionalnih manjina zakonski polažu pravo školovati se na svom jeziku i pismu. Napomenuo je da stoga nije riječ ni o kakvom ekskluzivnom pravu Srba, te, dodaje on nisu to nikakve srpske škole, već manjinske škole. Spomenuto pravo na jezik srpske manjine ne spori ni vladajući HDZ-e, u Vukovaru, ali njegov prvi čovjek, ujedno vukovarski dogradonačelnik Petar Mlinarić, smatra da za tako nešto još nije sazrela prilika. »Nema škole u kojoj nije ubijen neki profesor pa kako će na ove srpske zahtjeve reagirati njihove majke i djeca. S druge strane zbog čega se Srbima samo u mjesec dana mora ispuniti želja i oni moraju imati svoju školu. Neka pričekaju dogodne, a u međuvremenu neka im Ministarstvo izgradi Centar na srpskom jeziku negdje izvan Vukovara.»

Slijedi u narednom broju članak pod naslovom «*Erdutski sporazum glavni «krivac» za osnivanje škola na srpskom jeziku i pismu*». Zanimljivo je da tekst počinje riječima koje se ne

moгу ubrojiti u jezik tolerancije: *«Malo neslavno ali istinito. Prva škola na srpskom jeziku i pismu osnovat će se na području gdje su upravo Srbi rušili te iste škole. Međutim nikakvo ekskluzivno pravo ne pripada srpskoj, a što nemaju i druge nacionalne manjine.»* Ipak, tekst završava umirujućim tonom: *»Budući da se u Vukovaru već provodi A-model nastave koji znači kompletnu nastavu na srpskom jeziku i pismu, nema razloga za medijsku pompu, niti zabrinutost roditelja oko škola za nacionalne manjine.»* U tekstu se korektno navode podaci o broju škola, odjela i broju učenika koji pohađaju nastavu na srpskom jeziku i pismu.

Neki se ipak ne slažu da srpska nacionalna manjina ima škole na svom jeziku. To vidimo iz članka «Škole trebaju ostati jedinstvene, izdvajanje vodi ka getoizaciji» u kojem se izvještava o raspravi na Gradskom poglavarstvu:

Nakon temeljne rasprave Gradsko poglavarstvo većinom glasova usvojilo je zaključak o manjinskim školama. «Dok hrvatska djeca u školama ne konzumiraju maksimalni standard kao i ostala djeca u Hrvatskoj, to nema pravo tražiti niti jedna manjina pa ni srpska, čulo se u raspravi..»

«Niti jednoj nacionalnoj manjini ne osporavamo pravo na osnivanje školskih ustanova, na jeziku i pismu manjine, ali samo onda ako su za to stečeni zakonski uvjeti.» Pokazali smo do sada kako nacionalne manjine u Vukovaru uživaju široku autonomiju, jer uče na svom jeziku i pismu. Sad bi bilo loše razdvajati djecu – to ne smijemo činiti – kaže Mlinarić...»

Problem školovanja pripadnika ostalih manjina potpuno je zasjenjen hrvatsko-srpskim odnosima. U «Vukovarskim novinama» nalazimo samo jedan tekst o ovoj problematici pod naslovom «Zajedno hrvatska, rusinska i ukrajinska djeca», ali nije jasno kako se na taj način ostvaruje pravo ovih manjina na školovanje na vlastitom jeziku i pismu.

Lijepih vijesti o vrijednim inicijativama i uspjesima pojedinih škola je relativno malo, ali ih ima (tablica 3). Možemo razlikovati tekstove koji govore o školama, o učenicima, o donacijama i o vrijednim inicijativama kao što je ona u Belom Manastiru. Tako u «Glasu Slavonije» čitamo:

«Učenici i ove godine biraju najpoduzetnika Baranje»
Svi su profesori ove škole uvidjeli kako je praktičan dio nastave izuzetno važan za učenike, pa tijekom godine priređuju posjete učenika različitim poduzećima, institucijama i sajmovima, a, podsjetimo, svake godine biraju baranjskog najpoduzetnika.

«Belomanastirci u pripremama za Savršenog ekonomista»

Želimo da naša škola radi prema uzoru na ekonomske škole u razvijenijim zemljama, te da uz teorijska znanja, steknu i praktična koja će moći primijeniti pri zapošljavanju - ističe ravnatelj Karlo Franjić.

Čitamo da je od Ministarstva stigla i nagrada:

«Za nagradu poduzetnicima računalna oprema»

Druga srednja škola Beli Manastir dobila je od Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva donaciju vrijednu 12 tisuća kuna, nakon što je u kolovozu podnijela zahtjev za poticanje i podršku projekta "Učeničkih poduzeća".

U Vukovaru pak se pripremaju za proizvodnju jagoda:

«Djeca će sama proizvoditi jagode»

Učenici IV. osnovne škole u Vukovaru od sljedeće školske godine imat će priliku naučiti sve o radu u plasteniku, ponajprije zahvaljujući međunarodnim donacijama, ali i fizičkom radu stranih volontera koji su ovog ljeta naporno radili kako bi plastenik sagrađen pokraj te škole konačno stavili pod "krov", tj. najlon.

O ŠKOLAMA	O UČENICIMA	INICIJATIVE	DONACIJE
Kada je Vukovar dobio prve osnovne škole	Natjecat će se 109 najboljih matematičara	Učenici i ove godine biraju najpoduzetnika Baranje	HTV donira mlade Mitničane
Škola počinje 9. rujna, poznat kalendar nove školske godine	Marko Cmrečnjak 4. u državi iz povijesti	Belomanastirci u pripremama za <i>Savršenog ekonomista</i>	Donacija školi na Mitnici
Umjesto opasnom uskom stazom – djeca će u školu novim nogostupom	Djeca su naša budućnost	Ekoteme u svim nastavnim predmetima	Lužički Srbi donirali Vukovarske učenike.
Iduće godine bi se mogle obnoviti preostale neobnovljene škole	Ovim gradom hoda mladost	Školsko dvorište krasi još dvadeset sadnica čempresa	Donacije Bečkih osnovnih škola VII. Osnovnoj školi Vukovar
Vukovarska Treća srednja – škola za 21. stoljeće		Djeca će sama proizvoditi jagode	Japanci darovali 12.500 eura za opremanje škole
Prva faza obnove Osnovne škole „Stjepan Supanc		Za nagradu <i>poduzetnicima</i> računalna oprema	Vrijedne donacije III. Osnovnoj školi
		Nosili stare perlice i sadili maćuhice	

Obnova osnovne škole Strugar se oprostio otvaranjem dvorane Nastava više ne počinje sat ranije			
-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	--	--	--

Tablica 3: Struktura lijepih vijesti

Najveći dio lijepih vijesti odnosi se na članke o obnovi i uređenju škola. Očito da se na tom planu mnogo radilo i da se stanje iz godine u godinu popravljaju pa tako čitamo naslov u «Vukovarskim novinama»: «Iduće godine bi se mogle obnoviti preostale neobnovljene škole». Sve bi to teško išlo bez donatora, a oni ove sredine, a posebno Vukovar, očito nisu zaboravili.

U analiziranim medijima pored problema međunacionalnih odnosa mnogo se piše o **organizacijskim problemima** s kojima se susreću škole (tablica 4). Tu su problemi oko upisa u osnovne škole, interesa za pojedina zanimanja u srednjim školama, ali i poteškoća u obnovi i, kako to obično biva, kašnjenja radova što ometa normalno odvijanje nastave. Tu su i problemi velikog broja izostanaka posebno u srednjim školama, ali i obećanih plaća na području od posebne državne skrbi koje očito nastavnici nisu dobili pa sad vode sudske sporove:

Riječ je, naime, o zakonskoj uredbi kojoj je nastavnicima koji rade na području od posebne državne skrbi obećana naknada na plaću u iznosu od 50 posto. Naknade su jedno vrijeme isplaćivane nastavnicima, a kada je to zbog prevelikih troškova prestalo, nastavnici su tužili svoje škole koje su potom upale u dubioze "teške" i po nekoliko milijuna kuna.

Obnova	Upisi	Organizacija	Ostalo
Umjesto učenika, u školskoj zgradi zidari Do studenoga nastava u buci i prašini Svih sedam osnovnih škola vapi za donatorima	U klupe će na jesen sjesti 1012 srednjoškolaca Počinje nova školska akademske godina Najviše zanimanja za	Županija predlaže Šestu osnovnu školu Grad odbija Školama manjka logopeda i defektologa Jedna škola za učenike	Svatko ima pravo testiranja privatnosti; Učenicima će biti vraćen iznos za koji su zakinuti! Autoritet roditelja se

<p>WC bez vode i svjetla ispire se vodom iz bokala</p> <p>Vukovar na škole mora čekati godinama</p> <p>Rode odgodile obnovu škole u Borovu Selu</p>	<p>ekonomsku školu</p> <p>Manje upisanih prvša</p> <p>Djeca Vukovara se vraćaju kući</p> <p>Vukovarske škole ostale poluprazne</p> <p>Ni jedan osmoškolac ne želi biti mesar!</p> <p>Najviše mjesta za obrtnike</p> <p>Hit zanimanja u Belom hotelijeri i ekonomisti</p> <p>Srednjoškolci biraju Osijek</p>	<p>s posebnim potrebama</p> <p>Školstvo na marginama</p>	<p>bitno srozao</p> <p>Škole ne mogu otplatiti dug ni za 7 godina!</p> <p>Srednjoškolci skupili 5.136 neopravdanih</p> <p>Za iste tužbe – različite presude</p> <p>Markiranje s nastave mnogima je dika!</p>
--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

Tablica 4: Tekstovi o organizacijskim problemima

Najmanje se piše o **problemima mladih**, ali ima i toga. U «Glasu Slavonije» čitamo kako u školi od tisuću učenika ima i po sedam trudnica, da svake godine bar jedna srednjoškolka postane majka, te da o spolnosti učenici nemaju koga pitati. Tu su i upozorenja da mine prijete djeci, ali i da vijeća mladih mijenjaju sliku grada.

O spolnosti	Poslije rata	Ostati ili otići
<p>U školi od tisuću učenika sedam trudnica</p> <p>O spolnosti nemaju koga pitati</p> <p>Svake godine bar jedna srednjoškolka – majka</p>	<p>Je li tata volio više Domovinu ili mamu</p> <p>Mine prijete djeci!</p>	<p>Vijeća mladih mijenjaju sliku grada</p> <p>Iz regije za <i>penzionere</i> pobjeglo bi 69 posto mladih!</p>

Tablica 5: Problemi mladih

Izdvajamo tekst koji govori o želji mladih da napuste ovo područje što možda najbolje odražava još uvijek teško stanje koje ovdje postoji:

Učenici Druge srednje škole Beli Manastir zapitali su 150 svojih kolega da li bi poslije završetka srednje škole voljeli napustiti Baranju. Čak bi 69 posto anketiranih napustilo Baranju, samo bi 28 posto ostalo u njoj, a tri posto nije se izjasnilo. Oni koji su obrazložili svoj odgovor, njih nešto više od 50 posto, kao razlog želje za odlaskom naveli su nedostatak sadržaja za mlade, (pre)veliku stopu nezaposlenosti, marginalizaciju regije i slično. Neki smatraju da je ovo regija za "penzionere", drugi da ovdje nema poticaja za život, a treći da drugdje ima više mogućnosti za zapošljavanje.

Rasprava

Analizom tekstova objavljenih u «Vukovarskim novinama» i «Glasu Slavonije» možemo zaključiti da se o školovanju u multietničkim područjima pisalo relativno malo. Uglavnom su to tekstovi pred početak školske godine i kad se dogodi nekakav incident. To se odnosi kako na različite probleme koji su se javljali u organizaciji rada škola, na pojave nasilja u školama, a najčešće se koristilo međunacionalne sukobe na području školstva o kojima se izvještavalo u nastavcima, a stječe se dojam da su mediji i sami proizvodili takve slučajeve. Budući da se pisalo samo o «incidentima» s jedne strane očito da je pri njihovom odabiru osnovni kriterij bila nacionalna pripadnost. To govori o usmjerenosti analiziranih listova i njihovoj nacionalističkoj orijentaciji, ali i vrlo izraženim tenzijama u međunacionalnim odnosima koje eto traju i niz godina nakon rata.

Dobiveni podaci istraživanja upućuju na zaključak da o školovanju na oba jezika i pisma se ne piše podjednako. Ono što se primjećuje u brojnim tekstovima je ignoriranje ili nespominjanje škola, odjela i učenika koji se školuju na srpskom jeziku i pismu, ili se ova nacionalna manjina ne imenuje. Ako se i piše o školovanju na srpskom jeziku onda ti tekstovi sadržajno imaju negativnu konotaciju prema problemu školovanja i prava na školovanje ove nacionalne manjine. Jezik mržnje, nerazumijevanja i netolerancije je lako prepoznatljiv. Može se reći da kad se slavi djetinjstvo i mladost onda tu ne postoje i oni drugi (bar u tekstovima), ali kada je to potrebno odjednom saznajemo da pored škola koje «su po hrvatskom programu», (kao da škole nacionalnih manjina nisu), postoje i oni drugi koji nešto traže i zahtijevaju, oni koji su rušili a sada bi se školovali.

Taj nesklad u izvještavanju nešto je manji u posljednje dvije godine, ali ipak značajno je da niti ignoriranje problema jedne strane ili izrazito negativno pisanje o toj strani nije niti može biti primjereno u procesu socijalne rekonstrukcije podijeljene zajednice. Etnički podijeljene škole su same po sebi jasna poruka djeci o nemogućnosti međugrupnih odnosa u

zajednici. Kada je negativna poruka još potpomognuta kroz medije onda je socijalni pritisak, kako na učenike, tako i na roditelje, visok te postaje ozbiljna prepreka za uspostavljanje suživota.

Ako tekstove u novinama ipak uzmemo kao pokazatelj stanja u školstvu na ovom području (ma koliko taj pokazatelj bio subjektivno obojen i tendenciozan) ipak možemo konstatirati nekoliko pozitivnih kretanja:

1. Mnogo se čini na stvaranju povoljnijih uvjeta školovanja i značajna se sredstva ulažu u obnovu i opremanje škola tako da se uvjeti školovanja djece na ovom području sustavno poboljšavaju.
2. Iako je nasilje u školama još uvijek prisutno i često nacionalno motivirano ono nije znatno veće nego u drugim poratnim sredinama, a postupno jenjava. Zanimljivo je da se pojedinim sukobima olako daje nacionalni predznak, ali se sve češće javljaju reakcije s terena da te interpretacije nisu točne.
3. Na tom području se javljaju vrlo vrijedne inicijative kao što je poticanje razvoja učeničkog poduzetništva, vrijedne akcije zaštite okoliša, a pojedini učenici postižu vrhunske rezultate kao i u drugim sredinama.
4. Unatoč još uvijek visokim nacionalističkim tenzijama ipak je na ovom području organizirano školovanje na jeziku većeg broja nacionalnih manjina, a u posljednje vrijeme se čine određeni pomaci i za romsku manjinu koja je u socijalno najtežem položaju.

U Vukovaru je stalna dilema - da li se hrvatska i srpska djeca trebaju školovati zajedno ili odvojeno. To se vidi i iz mnogih rasprava u novinama pa i sami učenici na pitanje gradonačelnika kako se slažu kažu: *«Slažemo se jer smo odvojeni, a ne znamo kako bi bilo kada bismo bili zajedno. Možda bi trebalo probati?»* Politički predstavnici Srba inzistiraju ne samo na posebnim odjeljenjima, što je slučaj u Vukovaru, nego i na posebnim školama (koje inače postoje u selima s pretežno srpskim stanovništvom). Politički predstavnici Hrvata na lokalnoj razini se tome protive i misle da djeca trebaju ići zajedno. Službeni predstavnici hrvatske vlasti (ministarstva) odgovaraju da Srbi imaju pravo na svoje škole. Mnogi roditelji i predstavnici nevladinih udruga misle da bi bolje rješenje bile škole koje bi bile zajedničke, ali gdje bi se podjednako značenje pridavalo kulturi i povijesti kako Hrvata tako i Srba i drugih manjina koje ovdje žive. Očito je da je sa sadašnjim stanjem dosta onih koji su nezadovoljni, ali se još ne nazire rješenje koje bi sve zadovoljilo.

U svakom slučaju sadašnje stanje školstva na ovom području ne pridonosi dovoljno uspostavi povjerenja i rekonstrukciji društva u poratnom razdoblju. Zato bi u traženju rješenja trebalo prvenstveno voditi računa o ovoj dimenziji.

Ako kritički analiziramo pisanje lokalnih medija onda možemo konstatirati da se radi o dva desno orijentirana lista koja malo ili ništa čine za uspostavu povjerenja i izgradnju mira u ovom kriznom području. Nasuprot, oni i sami potiču netoleranciju i nacionalne sukobe bilo da postojećima daju značenje koje nemaju bilo da i sami proizvode takve slučajeve. Njihovo pisanje okrenuto je novim podjelama a ne uređenju školstva na način u kojemu će se poštivati etničke i kulturalne specifičnosti ove zajednice. Rješenje je u potpunom, temeljitom i kvalitetnom izvještavanju o stvarnom stanju, ali i otvaranje dijaloga koji će dati dovoljno informacija roditeljima o prednostima i nedostacima različitih oblika školovanja kako bi imali mogućnost izbora jer je očito da školstvo u ovim multietničkim područjima još čeka svoju prilagodbu društvu u transformaciji.

Zaključak

Mediji su danas značajan činitelj na svim područjima života pa tako i školovanja. Nedovoljna prisutnost školstva u medijima dijelom je uzrokovana i time što se škole ne trude prezentirati javnosti svoje djelovanje što bi trebale sustavno činiti. Lokalne novine su zainteresirane i za školsku problematiku, ali je ne prate sustavno nego to čine s vremena na vrijeme i uglavnom su usmjerene na neke incidentne situacije. Na području istočne Slavonije i Baranje mediji su uglavnom orijentirani na međunacionalne odnose, a posebno međunacionalne sukobe koje ne samo da ne nastoje stišati nego ih i same potiču i proizvode.

Svi koji se bave odgojem i obrazovanjem trebali bi ovom problemu prići na dva načina. Jedan je edukacija novinara koji bi bili u stanju pisati o odgojno-obrazovnoj problematici. U novom sustavu školovanja to bi mogli biti ljudi koji su završili dodiplomski studij pedagogije i diplomski studij novinarstva. Ti novinari bi trebali znati koje vrijednosti trebaju promicati mediji vezano uz ovu problematiku. Drugi je nov i drugačiji odnos ljudi u institucijama odgoja i obrazovanja prema medijima. One bi trebale imati razrađenu koncepciju komuniciranja s javnošću putem medija dajući naglasak na pozitivna događanja, ali i potrebu informiranja građana o svemu što rade škole.

Budući da sadašnja organizacija školstva u mnogočemu izaziva nezadovoljstvo građana osjeća se potreba da i mediji budu na usluzi građanima u artikuliranju njihovih interesa. U sadašnjoj situaciji svako rješenje će izazvati velik broj protivnika pa bi upravo trebalo kroz javnu raspravu i demokratsko ozračje iskristalizirati želje različitih društvenih grupa. Tek tada bi trebalo u suradnji sa strukom ići u konkretna pedagoška rješenja.

Literatura

- D. Ajduković(2003.) **Socijalna rekonstrukcija zajednice.** Društvo za psihološku pomoć; Zagreb
- Bognar L. (2004.) **Analiza tekstova u osnovnoškolskim čitankama,** Metodčki ogledi, Vol 11, No 1, Zagreb, str. 9-27
- Bognar,L./Hugo,M./Jerkelund,C./Munjiza,E./Peko,A./Vodopija,I. (2004.) **Problemi mladih Slavonije i Baranje,** Filozofski fakultet, Osijek
- Dvornik,S./Uzelac,M. (uredili) (2003.) **Što će škola demokraciji, što će demokracija školi?** Dileme obrazovanja za demokraciju, Heinrich Böll Stiftung, Zagreb
- Halmi,A. (2005.) **Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima,** Naklada Slap, Zagreb
- Hugo,M. (1999.) **Social Reconstruction in Croatia,** The Pilot Project A University Course in Youth Work and Reconciliation Work in Croatia, An Evalution, Höskolan för lärarutbildning och kommunikation (HLK) AB, Jönköping
- G. Milas (2005.) **Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima.** Naklada Slap, Zagreb
- M. Mejovšek (2003.) **Uvod u metode znanstvenog istraživanja.** Naklada Slap, Zagreb
- * * * (2004.) **Vukovarska nova škola,** Okrugli stol o školovanju u Vukovaru, Zaklada Friedrich Ebert, Europski dom Vukovar, Vukovar

Summary

Schooling in Multiethnic Region East Slavonija and Baranja

The article analyses writing of local media about school issues in multiethnic region East Slavonia and Baranja. We analyzed two newspapers “Vukovarske novine” and “Glas Slavonije”. The most texts write about organization problems in schools and about interethnic relations. Oft they write about school violent in this region, and les about positive initiatives, good results and youth issues. A text structure talk in one hand about real situation and troubles what exist in reality and process of normalization, which slowly growing up, and in another hand talk just about newspapers - how many they orientated to social reconstruction in after war time, and how many they are engaged in produce conflict and intolerance. Analyzed newspapers on this issue can not get positive evaluation. We need better journalist education for writing about educational issues, and different relation people from schools to media.

Key words: Multiethnic region, media, schools, minorities, social reconstruction, reconciliation.